

Tam, kde začíná chaos, klasická věda končí ¹

Analýza hry Toma Stopparda: Arkádie

Pro Toma Stopparda je divadlo především forma rekreace. Je jen na divákovi, jestli se bude během představení bavit nebo reflektovat vážná témata týkající se lidského života, o kterých autor ve svých hrách primárně píše. Typickým prvkem Stoppardových her je roztržičnost dramatické formy. Děj nepopisuje do hloubky, využívá pouze náznaky, ze kterých vytváří neúplný obraz, který si čtenář či divák musí domyslet sám.²

Prvotním impulzem pro napsání *Arkádie* byla snaha autora vytvořit drama o neshodě mezi srdcem a rozumem.³ Jako námět Stoppardovi posloužila kniha Jamese Gleicka *Chaos: Vznik nové vědy*, v níž... V této úvaze nad moderní fyzikou autor vychází z každodenního života a zaměřuje se na skutečnosti a fenomény současného světa. Teorii chaosu Gleick/autor popisuje například na mracích: „...*mraky se rozlévají po obloze a tvoří neurčité formace, ano, ovšem, najdou se také takové, které nejsou neurčité, jejich špičky stojí vyrovnaně vedle sebe nebo se valí v pravidelných rýhovaných útvech.*“⁴ Podobně se buduje dějová výstavba *Arkádie*. Příběh je rozdělen do 2 dějství a 7 scén, které se ze začátku vzájemně střídají mezi současností a minulostí, ale postupně dochází k jejich narušení, které vyústí v závěrečné sloučení časových rovin.

V ději se střídají dvě časová období...Děj se střídavě prolíná mezi rokem 1809 a blíže nespécifikovanou přítomností. Oba příběhy se odehrávají na jednom místě, v pokoji venkovského sídla v Derbyshire. Autor ve scénických poznámkách uvádí, že vzhled místnosti ani rekvizity se měnit nemají, nehledě na to, jestli se zrovna nacházíme v přítomnosti nebo minulosti. V průběhu děje jednotlivými obrazy prostupuje několik rekvizit, které oba příběhy propojují. Jako příklad lze uvést jablko, které Gus přinese Haně na konci druhého obrazu v prvním dějství a které se v následujícím obrazu objevuje i v minulosti, kde ho pojídá Septimus.

V 19. století vytváří Thomasina, mladá dívka z bohaté rodiny, teorii o nenávratnosti tepelné výměny. Její poznatky v přítomnosti znovuobjevuje spisovatelka Hana, která do Derbyshire přijela původně studovat zahradu a poustevníka, který zde žil. Thomasinu k úvahám o tepelné výměně přivede míchání rýžového pudinku.

¹ GLEICK, James. *Chaos: Vznik nové vědy*. Brno: Ando Publishing, 1996, s. 9. ISBN 80-86047-04-0.

² DEMASTES, William D. *The Cambridge Introduction to Tom Stoppard*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013, s. 1-2. ISBN 978-1-107-60612-8.

³ ZEIFMAN, Hersh. The comedy of Eros: Stoppard in love. In: KELLY, Katherine E. *The Cambridge Companion to Tom Stoppard*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001, s. 186. ISBN 0-521-64592-1.

⁴ GLEICK, James. *Chaos: Vznik nové vědy*. Brno: Ando Publishing, 1996, s. 9. ISBN 80-86047-04-0.

THOMASINA:

Když mícháte rýžový pudink, Septime, šíří se v něm lžíce marmelády kolem dokola a zanechává za sebou červenou stopu jako obrázek meteoru v mém astronomickém atlasu. Když ale mícháte pozpátku, marmeláda už se zpátky nespojí. Opravdu, pudink toho vůbec nedbá a zůstane růžový.

Nepřipadá vám to zvláštní? ⁵

Oproti rovnicím Newtonových zákonů, které běží oběma směry, je výměna tepla pouze jednosměrná. Tento fakt je jasný každému člověku, ale Thomasina problém rozvedla dál, čímž se jí podařilo formulovat druhý termodynamický zákon, který byl (v reálném světě) objeven až o 56 let později.⁶ Poznatky byly kvůli předčasné smrti zapomenuty, a tak se Thomasina za života nedočkala doznání, které si zasloužila.

Valentin, syn současných vlastníků sídla, ve hře vystupuje částečně jako romantický protějšek Hany, ale především jako učitel vysvětlující postavám (i čtenáři či divákovi) teorii chaosu. Jakožto bývalý student matematiky své vědomosti algoritmů využívá při výzkumu tetřívků na pozemcích rodinného sídla a stejným způsobem rozvíjí teorii Thomasiny, kterou autorka ve své době nemohla bez počítače dovést k dokonalosti.

Ústředním motivem hry je lidská touha po vědění, a to jak akademickém, tak sexuálním. Vědomosti akademické v příběhu představuje Hana, sexuální Chloe a Thomasina je středobodem obou.

Hana v příběhu vystupuje jako hlas rozumu, stejně jako Thomasina odděluje lásku od akademického pokroku. Svůj postoj však zavádí místy do extrému a brání se veškerému tělesnému poznání. Opakovaně odmítá Valentinovy žádosti o ruku i Bernardovy nabídky k sexu, neúčastní se společenských akcí a odmítá i společné fotografování. I když Chloe naznačuje, že jsou Haniny asexuálně-aromantické tendence následkem emočního ublížení, není přesně vysvětleno, proč Hana jakékoliv formy vztahu odmítá.

Předmětem Hanina zkoumání je poustevník, který obýval Sidley Park. Tuto záhadnou postavu vnímá jako symbol přerodu od logického osvícenství k chaotickému romantismu. Sama představuje klasické newtonovské učení zakořeněné v řádu světa. S tím lze spojit i její jméno...Není náhoda, že jméno Hannah je v angličtině palindrom a stejně jako rovnice Newtonových zákonů jde přechít i pozpátku.⁷

---

⁵ STOPPARD, Tom. *Arkádie*. Praha: Divadelní ústav, 1997, s. 8. ISBN 80-7008-068-X.

⁶ EDWARDS, Paul. Science in Hapgood and Arcadia. In: KELLY, Katherine E. *The Cambridge Companion to Tom Stoppard*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001, s. 180. ISBN 0-521-64592-1.

⁷ NEŘÁDNÁ, Tomáška. Arkádie – místo lásky na způsob Toma Stopparda. In: STOPPARD, Tom. *Arkádie: Programová brožura*. Brno: Městské divadlo Brno, 2004, s. 87.

HANA:

(...) Totéž se přece přihodilo osvícenství, nemyslíte? Století intelektuálské radikálnosti se obrátilo samo proti sobě. Pobloudilá mysl pokládána za geniální. V kulisách laciného uchvácení a falešných emocí.⁸

Chloe je oproti Haně vedena především sexuální přitažlivostí, ale na úkor znalostí. Matematika, historie ani fyzika ji nezajímají. Jako protipól determinismu vnímá sexuální touhu, která je – stejně jako chaos – nepředvídatelná.

Thomasina, které jako předloha posloužila první programátorka a dcera lorda Byrona Ada Lovelace⁹ stojí ve středu mezi vědomostmi akademickými a sexuálními. Tuto spojitost lze objasnit hned z prvního dějství. Příběh začíná prosbou třináctileté Thomasiny o objasnění pojmu karnální objetí, následně uvažuje nad nezvratností zamíchaného pudinku. Jako jediná postava vnímá teplo jako fyzikální veličinu i jako žár vášně.

Thomasina chce prohloubit své znalosti o sexu, ale ne na úkor vědy. Sama sex bere jako něco, co ženy omezuje v rozvoji intelektu, jak lze vyčíst z averze, kterou chová vůči Kleopatře. Snaží se o kompromis mezi těmito dvěma protipóly. V předvečer 17. narozenin je Thomasina na akademickém vrcholu, společně se Septimem završuje teorii o výměně tepla a přesouvá svůj zájem od vědomostí k emocím. V momentě, kdy ho má docílit, dochází k tragédii a Thomasina umírá při požáru. Smrt je pro dívku žijící ve světě, kde intelektuální a sexuální znalosti nemohou existovat vedle sebe, jediným východiskem.

---

⁸ STOPPARD, Tom. *Arkádie*. Praha: Divadelní ústav, 1997, s. 29. ISBN 80-7008-068-X.

⁹ DEMASTES, William D. *The Cambridge Introduction to Tom Stoppard*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013, s. 84. ISBN 978-1-107-60612-8.

Primární zdroj:

STOPPARD, Tom. *Arkádie*. Praha: Divadelní ústav, 1997. ISBN 80-7008-068-X.

Sekundární zdroje:

DEMASTES, William D. *The Cambridge Introduction to Tom Stoppard*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013. ISBN 978-1-107-60612-8.

GLEICK, James. *Chaos: Vznik nové vědy*. Brno: Ando Publishing, 1996. ISBN 80-86047-04-0.

KELLY, Katherine E., ed. *The Cambridge Companion to Tom Stoppard*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001. ISBN 0-521-64592-1.

STOPPARD, Tom. *Arkádie: Programová brožura*. Brno: Městské divadlo Brno, 2004.